

Objektivna razmišljanja o ulozi dadaizma

Raul Hausman (1920)

Kada govorimo o umetnosti, moramo biti svesni činjenice da je položaj nepristrasnog umetnika, u njegovoj „kuli od slonovače“, samo slika. Umetnost je uvek zauzimala stranu – stranu vlasti; u Evropi, još od Grka, ta vlast nikada nije pripadala proletarijatu, niti čak „čovjeku“, već kraljevima, vojvodama, velikašima, papama, bankarima i katoličkoj buržoaziji. Ne smemo gubiti iz vida je umetnik, uzdignut iz statusa roba ili parijske, iz drevnih vremena, u položaj zanatlije, u okviru organizovane gilde iz srednjeg veka i rane renesanse, a zatim preobražen u genijalnu individuu, postavljenu na presto u oblacima, iznad ostatka čovečanstva, izmišljen tek nedavno. Ali, čak je i genije stvarao svoja dela unutar carstva „umetnosti“, to jest, u okvirima konvencija koje su uvek zavisile od društveno-ekonomske, naučne i tehničke infrastrukture njegovog vremena – gde treba napomenuti da je ona uvek bila u službi posedničke klase, od koje je zavisila. Naime, borba genija protiv buržoazije i kapitala nikada nije bila pitanje „neshvaćenosti“, koje je kasnije postalo pomodno; više je bila reč o tome da umetnik, kao pojedinac, nije imao dovoljno moći da bi tu zavisnost učinio unosnijom za sebe. Taj nedostatak bio je posledica nestanka gildi i cena koja se morala platiti za individualnu slobodu.

Veliki umetnik današnjice usavršio je tehniku koja mu garantuje priznanje od strane kapitala; „mase“ ga ne zanimaju. Šta je ostalo od „svetosti umetnosti“, od časa kada je umetnik izručio svoju „lepotu“ bitangama, a zlato izliveno u ramove počelo da vredi tri puta više od samog umetničkog dela – zato da bi umetnik, pravi parazit na parazitu, mogao da se na par sati šepuri u sferi „prave kulture“, kulture čijem je stvaranju doprineo, ali u kojoj je retko kada učestvovao direktno, zbog nedostatka novca ili odgovarajuće garderobe.

Pogledajmo situaciju koja se naziva prodorom umetnika; to nije ništa drugo nego najgori oblik eksploatacije, velika prevara maskirana velikim rečima. Pošto je prethodno bio ostavljen da zamalo umre od gladi, taj neshvaćeni genije se sada, iz komercijalnih razloga, pretvara u kapitalistu, koji se, zato što je malo veštiji od hiljada drugih koji rade na papiru, platnu ili u kamenu, predstavlja kao merilo kvaliteta i tako stiče priznanje. Međutim, gospodin umetnik nije morao da uradi ništa osim da shvati da se „svetost umetnosti“ i „svetost stvaralaštva“ moraju razmeniti za novac i da novac zaista postaje jedini i pravi smisao umetnosti. Takvi umetnici znaju da su, kao tržišne vrednosti, sastavni elementi buržoaske vlasti, nad čijim očuvanjem strepe. Čak i danas takvi se usuđuju da pričaju kako stvaraju nešto ljudsko, neku ljudsku stvar, koja se (možda) s pravom može nazvati „kulturom“ – iako dobro znaju da su između

sebe na krv i nož, samo zato da bi stekli priznanje buržoazije – u obliku bankovnog računa! – i da ih apsolutno i savršeno ne zanimaju mase, umetnost, čovečanstvo, i da njihova lupetanja o umetnosti, prirodi i duhu služe samo tome da sakriju njihove prave motive i lakše ih prilagode prohtevima kapitalističke buržoazije, koja za uzvrat s više strpljenja prihvata njihova lupetanja o „umetnosti radi umetnosti“ (kojoj inače laskaju idejom da je velika čast shvatiti tako nešto).

Tu laž, koju su dadaisti odavno razotkrili, i čiji mehanizam koriste da bi nasamarili buržoaziju, naveliko koriste gospoda umetnici svih škola, akademskih, impresionističkih, ekspresionističkih, svakakvih. Ali, ono što je u svemu tome najodvratnije, što je za dadaistu u sukobu sa elementarnom samospoznajom, jeste činjenica da tu laž o „čistom stvaralaštvu“ najglasnije ponavljaju upravo oni koji se najbesramnije samozavaravaju: gospoda ekspresionisti. Najveći deo vremena oni provode kao najobičniji imitatori Kandinskog i Pikasa, koji se sa deset godina zakašnjenja bacaju u „more novih formi“ i „stil katedrale“ – ljudi bez drugih uverenja osim da je i njihova modernost, koji su konačno osvojili, najvažnija stvar na svetu. Ta gospoda neumorno pričaju o „čistoj umetnosti, „univerzalnoj umetnosti“, „konstrukciji“ – a da u sebi ne inkarniraju nijednu drugu formu, osim onu savršenog egoiste.

Posledica toga je da savremeni „radikalni“ umetnici znaju za samo dve ekstremne pozicije: za kulu od slonovače i univerzalnu ljubav. Sebe smatraju za superiorna bića, estete ili, kao većina umetnika, za komuniste, koji grozničavo razvijaju svoje programe, koji bi se mogli sažeti na sledeći način: „transformacija sveta“ neminovno sledi, a sve što je potrebno jeste da se svet regeneriše velikom količinom njihovih proizvoda. Ali, oni apsolutno nisu komunisti – oni su samo poludeli malograđani.

Sve postaje jasnije kada pogledamo ulogu umetnosti u društvu i upitamo se da li je radikalna ili revolucionarna umetnost uopšte moguća, što dadaista poriče, zato što u umetnosti vidi vrlo ograničen raspon delovanja, onu vrstu volje čijih nekoliko kratkih, malih perioda previranja, između dugih i savršeno konvencionalnih intervala, dada nikada ne može nazvati revolucionarnim. Čak i kada se političke tenzije prenesu na platno ili u poeziju, dadaista u tome može da vidi samo nepoželjno slabljenje političke energije. U trenucima pobune, on može samo da poželi da se mase pokažu sposobnim da stvari vide u objektivnom svetlu – nepomućenom „radikalnom“ ili nekom drugom poetizacijom njenih snaga; klasna borba se mora konačno povesti bez potrebe za liricizmom. Mogućnost za naglašavanje potrebe za takvom borbom dadaista vidi samo u satiri ili karikaturi, kao jedinim nekompromitovanim (umetničkim) sredstvima. Jedini problem je u tome što je umetnost u Evropi oduvek bila sigurnosni ventil za nostalgiju koju je Evropa osećala za životom koji ne postoji. Ona je tvrdila kako je umetnost okrenuta idealu, iako je u stvarnosti oduvek služila ciljevima vladajućih klasa i doprinosila, ne bez snishodljivosti, prikrivanju njihovog shvatanja vlasništva i metoda eksploatacije tako što ih obavijala velom lepote. „Slobodni čovek“, to „slobodno i razumno jastvo“, toliko je retko, kao i sloboda umetnosti, da je umetnost

uvek bila svesno menjanje stvarnosti, u potpunosti zavisno od važećeg morala i opštih društvenih zakona.

Čovek vezan za vlasništvo, prema zamisli katoličke i buržoaske Evrope, izgrađen je oko svetih zakona svog kukavičluka i straha od životnog iskustva, tako da je, zbog svoje slabosti, mogao da stvori samo tragičnu umetnost i kulturu – on se naslađuje time što je Hrist umro na krstu. Ali, kao što je hrišćanstvo apsolutna suprotnost Hristu, tako je i ta tragična crta u hrišćanskoj i buržoaskoj kulturi i umetnosti najobičnija laž. To je oduvek bila samo podrugljiva maska koja je prikrivala smešnu skučenost njihove ograničene sigurnosti, a sve litanije o umetnosti koja povezuje klase i ljude, koje su imale nekog odjeka, u Evropi su služile samo tome da buržoazija i umetnici uživaju u plodovima te prevare, kao sredstva koje je trebalo da idealizuje eksploatare i donese im određeni ugled, pod maskom „dobrotvora kulture“.

Danas se od ekspresionizma opet očekuje da odagna neprijatne vesti, da u život buržoazije unese stabilnost, tako da postane nirvana, da pomogne u bekstvu od laži o zarađenim milionima, o finansijskim malverzacijama i sabotazama u proizvodnji, da služi kao „religija duha“ u času kada smo izgubili rat – a od umetnika da bude nitkov koji će obezbediti sredstva i praksu: uz pomoć ekspresionizma. Ekspresionizam nije ništa drugo nego izokretanje stvarnosti, laž, opsenarski trik sa snagama duše, iznad močvara buržoazije, kapitala i militarizma, dok je dadaizam, međutim, svesna taktika koja razotkriva apsurdnost te prevare koja se proglašava za novi Vajmar, iako je u stvari samo Bulevar ekonomske pobede.

Dadaista uopšte ne sumnja u mogućnost postojanja i opravdanje one „umetnosti“ koja se naziva „apstraktnom“ – Kandinskog ili Pikasa, na primer; oni su stalna polazna tačka, zato što su podstakli obmanjujuće procedure cele legije imitatora, koji žive tu laž duše, kojoj se dadaisti nužno suprotstavljaju. Dadaizam je prelazni oblik, koji se taktički suprotstavlja hrišćanskom i buržoaskom svetu, tako što razotkriva svu glupost i apsurdnost njegovog duhovnog i društvenog funkcionisanja. Oni koji žele da promene buržoasko društvo i kulturu, kritikuju dadaizam i optužuju ga kako nije revolucionaran. Takvi ne žele da vide da u ovom trenutku ne postoji nikakva proleterska kultura koja bi bila strana onoj buržoaskoj, i da je čak i proleter uslovljen i zatrovan onim što je buržoasko – budući da je i sam proizvod buržoaske organizacije sveta. Revolucionisanje proletarijata nije samo pitanje brze ili uspešne revolucionarne akcije; to je i složen zadatak, koji se sastoji u tome da se proleter u svakom trenutku odvrća od gledanja unazad i pravljenja izbora na osnovu buržoaskih kriterijuma. Na planu umetnosti, taj zadatak na sebe preuzima dadaizam, tako što se bori protiv sveprisutnog idealizma, odbacuje „radikalizam“ (umetnosti radi umetnosti) i do krajnosti naglašava materijalizam stanja sveta i kulture.

Podsetimo se da je dadaizam akcija revolucionarnih ljudi uperena protiv buržoaskog lažova, koji sebe, pod izgovorom da se služi „apstraktnim i čistim“ izražajnim sredstvima, smatra revolucionarnim. Dadaizam je svesna taktika za uništavanje i

razgradnju zastarele buržoaske kulture. I kao što političari koji ignorišu potrebu za dedžentifikacijom proletera mogu biti samo loši političari, tako i dadaista koji se služi „apstraktnom“ ili „aktivističkom“ umetnošću može biti samo magarac ili trostruki lažov, zato što nije ništa bolje shvatio nužnost i efikasnost konkretnog i satiričnog. On mora biti i on jeste efikasan! Kao što potvrđuje desničarska štampa, samo proleTERSka štampa odbacuje dadaiste, zato što ne proizvode revolucionarnu liriku. Ali, to ukazuje na nerazumevanje interesa proletarijata i veliku grešku u shvatanju revolucionarnog zadatka koji dada obavlja na planu kulture.

U podeli rada buržoaske nauke, u buržoaskom duhu ili buržoaskoj umetnosti, dadaista vidi samo drsku i glupu pretenziju da se objasni svet koji daleko prevazilazi mogućnosti buržoaskih ideja. Dadaista smatra da su sadašnji život i iskustvo, lišeni svakog istorijskog i razumnog pogleda na svet – koji on vidi sasvim direktno – nešto suviše važno, da možda, ili sasvim sigurno, i ne želi da bude umetnik u uobičajenom značenju te reči. A kako bi neka proleTERSka kultura mogla da izgleda, pokazuje upravo njegova smela iskrenost! Dadaiste optužuju zbog buržoaskog nihilizma: dadaizam, međutim, izvodi glavni napad na buržoasku kulturu!

Raoul Hausmann, „Objektive Betrachtung der Rolle des Dadaismus“, 1920, *Der Kunsttopf*, n. 4, str. 62–68. „Considérations objectives sur le rôle du dadaïsme“, *Courrier Dada*, 2004 (1958, 1992), str. 151–155; takođe, *Archives dada: chronique*, ed. Marc Dachy, str. 97–100.

AG, 2015, <http://anarhija-blok45.net1zen.com>